

Herkül Millas'ın Sabancı Üniversitesi'nde 'Eğitimde İyi Örnekler Konferansı' açış konuşmasıdır

(5 Nisan 2008)

İnsanlar Eğitimlerinde Söz Sahibi Olmalı Mı?

Batı Trakya'da bir hak, uyum, barış arayışı projesi

Konuşmam, bir ay önce basılan bir okul kitabı konusunda olacak. Batı Trakya'daki Türkler için Yunanistan'da hazırlanan bir kitaptır bu. Eğitim konusunda örnek bir kitap olduğuna inanıyorum. Ama konuşmanın başlığından da anlaşılacağı gibi, sohbetimiz başka alanlara da uzanacak: genel olarak eğitime, kişi olarak her birimizin hakkına ve azınlıkların durumuna ve eğitimine. Bu konuları sıra ile ele almak yerine bütün bunları toplu olarak ama farklı düzeylerde ele almayı daha doğru buluyorum. 'Düzeyler' derken de herkesin kolaylıkla kabul ettiği uygulamalarla, henüz herkes tarafından benimsenmemiş anlayışların hiyerarşisini, yeni arayışları kast ediyorum. 'İyi örnekler' bazı düzeylerden ya da aşamalardan geçip toplum içine yerleşiyor. Sanıyorum 'iyi örnek' dediğimiz, yani gerçekten çığır açan her girişim, hemen benimsenmiyor. Bu dirençten de, bu muhafazakarlıktan da söz etmek istiyorum.

Birinci düzeyde işler sıradan ve monotondur

İnsanların ve toplumların başlattığı ve 'iyi örnek' sayılan uygulamalar bile zamanla eskir ve artık o denli 'iyi örnek' sayılmazlar. Bu çok doğal sayılmalıdır. Çünkü zamanla toplumsal koşullar değişir, eski ihtiyaçların yerini yeni ihtiyaçlar alır, yeni buluşlarla yepyeni olanaklar yaratılır, bilimin gelişmesiyle eskiden doğru sayılan artık geçersiz olur. Bundan dolayı dünün iyi örneği bugün o denli iyi bir örnek değildir. Nasıl ki bugünün iyi örneği de yarın iyi olmayacaksa.

Doğal olarak bu tür bir düşünce herkes için geçerli değildir. Tutucu (muhafazakar) kimseler farklı düşünür. Bazı insanlar eskiden yer etmiş doğrulara büyük değer verirler. Eski bir uygulamayı her zaman için geçerli sayabilirler. Genellikle eski uygulamaları ve görüşleri dile getirirler, bunları savunurlar ve bunları her zaman ve her toplum için doğru sayarlar. Toplumun kötüye gidişini yeni 'iyi örneklerin' yokluğuna yormazlar tam tersine eski uygulamaların gerektiği gibi sürdürülmemesine bağlarlar. Geriye dönmeyi, yeniden eskilere sarılmayı önerirler. Statüko savunulur. Değişiklikler kuşku ile hatta düşmanlıkla karşılaşılır.

Yani 'doğru' sayılana iki farklı anlayışla yaklaşıldığına dikkat etmemiz gerekiyor. Bu farkların berisinde iki farklı dünya görüşü yatmaktadır. Kısaca söylemeye çalışırsak, tutucular dünyanın değişmediğine ve toplumsal yaşamın tekrarlandığına inanırlar, değişikliklere açık kimseler ise tersine, değişmez değerlerin ve durumların olmadığına ve maddi çevremizin ve onunla toplumsal ortamın de sürekli değiştiğine inanır. Tutucular değişmez gerçeklere inanırken kendilerini daha güvenli hissediyorlar herhalde. Onların dünyasında işler sıradan ve monotondur. Ama inançlarıyla pratiğin uyuşmadığını gördüklerinde hayal kırıklığı yaşamaları da kaçınılmaz oluyor. Değişikliği temel sayanlar sürekli bir arayış içindedirler. Herhalde daha faal ve girişkendirler ama daha da tedirgindirler.

Doğal olarak bu iki farklı anlayışın arasında, kararsız ve biraz şaşkın olanlar da bulunmakta. Bu tür insanlar zaman zaman ve bazı konularda tutuculuğa kayarlar, kimi zaman da bazı konularda 'yeni' sayılanı aramakta ve istemektedirler. Bendeniz, her şeyin her an değişmekte olduğunu düşünenlerdenim. Onun için eski değerlere çok bağlı olanlar beni dinlerken belki biraz rahatsız olacaklar. Onlardan peşin özür dileyeyim. Belki benim 'iyi örnek' saydığımı onlar çok farklı değerlendirecekler. Bakalım!

Bu girişten sonra temel konumuza, Batı Trakya'daki türkofon (yani anadili Türkçe olan) çocuklar için hazırlanan, anadili öğreten okul kitabına geçelim. Bugüne dek, Yunanistan'daki bu azınlığın okul kitapları, Türkiye ve Yunanistan arasında yapılmış olan ikili anlaşmalara göre Türkiye'de

hazırlanır. [1] Bu okul kitapları konusunda yıllardır çok büyük sıkıntılar yaşandı. Olaya dışarıdan bakanlar için trajik-komik durumlar yaşandı da denebilir. Karşı ülkeden gönderilen kitaplar kontrol edildi, sansür edildi, bayrakların rengine dikkatle bakıldı, tarihi göndermeler karşı ülkenin milli felsefesini yansıttığından şüphe edildiğinde kitaplar reddedildi. Bir ara yıllarca kitaplar kabul edilmedi ve çocuklar eski kitapların fotokopileri ile ders yaptı.

'Birinci düzeyde işler sıradan ve monotondur' derken bu durumdan söz ediyorum. İlgili taraflar bu düzenin sürdürülmesinden yanadır. Doğal olarak sıkıntıların yaşanmamasını istemekte ve dilemekte ama bu düzenlemenin temelde aynı kalmasından yanadırlar. Azınlıkların genel statüsü 1923'te Lozan Antlaşmasıyla düzenlenmişti. Bu gün yaşadığımız eğitimle ilgili uygulamalar iki ülke arasında 1950'lerde yapılan anlaşmalarla başlatılmıştı. Yani bu anlaşmalardan bugüne seksen ve kırk yıl geçmesine karşın değişiklik söz konusu değildir. Yukarıda 'tutucular'dan söz etmemin nedeni herhalde daha iyi anlaşılmalıdır. Değişikliği istememek bazı insanlar için en doğal şeydir. Hatta 'peki onlarca yıl, yüzyıllar da geçse de bu düzen yine mi değişmeyecek?' diye sorarsanız, herhalde sorudan çok rahatsız olacaklar, ya hiç yanıt vermeyecekler ya da yanıt 'evet değişmeyecektir!' olacaktır.

Azınlık çocukları şu anda anadillerini kendi ülkelerinde hazırlanan kitaplardan öğrenmiyorlar. Anadilleri Türkçe olan ve Yunan vatandaşı olan Batı Trakya'daki çocukların kitapları Türkiye'de hazırlanmakta. Bu durum iki temel sorun yaratmaktadır.

a) Bir ulus-devletin vatandaşları okul kitabı olarak başka bir ulus devlette hazırlanan okul kitaplarını kullanmaktadır. Bu uygulama her iki ülkede de eğitim alanında bir 'egemenlik' duyarlılığının ve tepkisinin doğmasına neden olmaktadır.

b) Bu okul kitapları yabancı bir ülkedeki çocuklar için özel hazırlanmadığı için yaşanan ülke gerçeğinden kopuktur. Yerellik içermemekte, kitaplardaki konular soyut kalmaktadır.

Son yıllarda iki devlet anlaşmış ve kitapların yeniden karşılıklı gönderilmesine başlanmıştır. Bu kitaplar önce incelenmekte ve beğenilmeyen yerleri yoksa azınlık çocuklarının kullanmasına izin verilmektedir. Birinci düzey dediğim durum budur. Statüko budur. Ancak bu çatışmanın arkasında hemen belli olmayan amaçlar ve korkular yatmaktadır. Bu konuya biraz daha ayrıntılı

bakalım.

Her ulus-devletin yöneticileri kendi ülkelerinin eğitimine başka bir ülkenin karışıyor olmasından rahatsız olmakta. Daha kötüsü öteki ülkenin bir art niyeti olduğuna da inanmakta. Azınlığı kullanarak bir baskı mekanizmasını oluşturmak istediğine inanmaktadır. Hatta azınlıklar beşinci kol gibi algılanmaktadır. Yunan vatandaşı olan azınlık üyelerine ikinci sınıf vatandaş ya da 'yabancı' gözü ile de bakılmaktadır. Zamanla çoğunluk üyeleri ile azınlıklar arasında gerilim doğmaktadır. Önyargılar ve kuşkular hoşgörüsüzlüğe ve giderek hiç de hoş olmayan bir dışlanmaya neden olmaktadır.

[2]

Dışlanma iki yöndedir, karşılıklıdır. Tepki karşı tepkiyi doğurduğuna göre bu kaçınılmaz olmaktadır. Ülkenin vatandaşları kendi ülkelerinden

yab

ancılaşmakta, kendilerini kendi memleketlerinde

yab

ancı hissetmeye başlamaktadırlar. Olay bir sarmalaya (kısır döngüye) dönüşmektedir. Bu durum toplum için hiç de hoş değildir. Ama farklı bir dil konuşan bir grup insan için – ki bu insanlara kimi zaman azınlık deniliyor kimi zaman da varlıkları bile kabul edilmek istenmiyor, yokmuşlar gibi gündeme getirilmiyor – özellikle bu insanlar için durum hoş olmamanın çok ötesinde kötüdür, fecidir. Öğretmenler konusunda da buna benzer sıkıntılar ve çarpıklıklar vardır ama konumuz kitaplar olduğu için burada bu konuya değinmeyeceğim. Bu durumlar birer insanlık ayıbıdır aslında.

İkinci düzeyde rahatsızlık da yaratan girişimler görüyoruz

Ama çeşitli nedenler yüzünden bu statüko sarsılmaya başlamıştır. Son on yıllarda bir şeylerin değişmesinin gereği duyulmaktadır. Dünyamızın değişmekte olması, insan ve vatandaşlık haklarının insanların bilincini etkiliyor olması, özellikle Avrupa Birliği olgusunun her iki toplumda da hissediliyor olması, hatta AB'nin doğrudan ve açık bir biçimde insan hakları konusunda talepleri olması etkili olmaktadır. Ama, ülke yöneticilerinden vatandaşlara, genel olarak insanların eğitim düzeylerinin de yükselmesinin bu konuda olumlu katkıları var kuşkusuz. Nihayet, yoremizde bulunan ulus-devletlerde son on yıllarda, siyasal alanda sağlanmış olan istikrarın sonucunda bir güven duygusu da yaşanmaktadır. Güven, korkularla fobileri ve kuşkuları asgariye indirmektedir. Bütün bunlar olumlu gelişmelerdir ve etkilerini azınlıklar ve çeşitli farklılıklar sergileyen insan grupları için de olumlu sinyaller vermektedir. Günümüz olumlu gelişmelere gebe dir. Aslında gelişme ile tutuculuk arasında dengelenen bir düzeydir 'ikinci

düzey' dediğim aşama.

Yunanistan Eğitim Bakanlığı 1992 yılında azınlık çocukları için bir Türkçe okuma kitap hazırladı. Amaç anadili Türkçe olan çocukların Yunan devleti tarafından hazırlanmış kitaplar kullanmaya başlamalarıydı. Kitabın yazarı Prof. Dr. E. Zengin. Kitap pedagojik açıdan kötü değildi ama hem Türk devleti hem de azınlığın kendisi tepki gösterdi. Kitap protestolarla çöpe atıldı, alenen yakıldı ve hiç kullanılmadı. Neden? Bu tepkinin iki temel nedeni var.

Birincisi, Türk devleti bu azınlığın eğitiminde söz sahibi olmayı sürdürmek istedi. Bir okuma kitabı yalnız dil öğretmez aynı zamanda bir dünya görüşü, bir kimlik ve bir inanç aşılır. Azınlık kimin himayesinde, güdümünde, vesayetinde olacak sorunu Yunan devletinin sorunu. Tabii Yunan devleti aynı kaygıları taşıyordu.

İkincisi, bu kitapta bir asimilasyon havası seziliyordu. En azından yıllarca süren ve azınlık içinde güvensizliği yerleştirmiş olan uygulamaların sonucunda azınlık böyle bir amaç gördü bu yeni uygulamada. Yazar, farklı bir kimlik taşıyan bu insanların duyarlılıklarına yabancıydı. [3] Onlara saygısız davrandığının farkında bile olmadı. Örneğin kitapta sekiz kez Yunan bayrağını göstermenin bir anlamı yoktu.

[4]

Yunanistan vatandaşları için hazırlanan bir okul kitabından bu bayrağın görünmesi tabii ki çok doğaldır. Ancak bu etnik grupların çatışmalı geçmişi ve tarihi göz önüne alınınca, bayraklı bir girişimin, heyecanla bayrak sallamanın, pek yapıcı olmayacağını psikolojinin alfabetini bilenler bilir. Bu tür kaba ve empati içermeyen yaklaşımlarla vatandaşa güven verilmeyeceğini, tam tersine memleketini sevdirmek yerine kimliğine saygı duyulmadığını – doğru ya da yanlış – hisseden kimselerin ülkelerinden

yab

ancılaşacaklarını önceden bilmesi gereken bu kitabı hazırlayanlar olmalıydı.

Kullanılmayan bu kitap ilköğretim birinci sınıf içindi. Öteki sınıflar için hazırlanmış olan ilk okul kitapları bu denli 'milli' değillerdi. Ama onlar da kullanılmadı, çünkü artık bu kitaplara güven kalmamıştı. Azınlık okullarının depolarında ya da çöplüklerde çürüdüler. Bu karşıtlığın galibi Türk devleti oldu. Ama ikinci bir mağlubu vardı Yunan devletinin dışında: Batı Trakya'nın Türkçe konuşanları. Zaten iki devlet çatıştıkça azınlıklar her zaman zararlı çıkmışlardı. Çünkü kavga onların kazanması için değildir, onların kazanılması içindi.

Geçen yıl Yunanistan'da yeniden bir Türkçe okul kitabı yazma girişimi daha oldu. Yazarlarını yakından tanıyorum. Çok yetenekli iki bayan. Yazdıkları kitaplar da başarılı. Bu kitaplar azınlık okullarında kullanılmak üzere hazırlanmamışlardır. Batı Trakya'da bulunan devlet ortaokullarında kullanılacaklardır. Son yıllarda azınlık çocuklarının büyük bir yüzdesi eğitimin yalnız Yunanca yapıldığı ve devlet okulları olan orta ve liselere gitmeye başladılar. Bu Türkçe okuma kitapları bu amaçla hazırlanmıştır. Herhalde amaç bu devlet okullarını azınlık çocukları için daha çekici kılmak. Art niyet görmek isteyenler de, bu yaklaşımla Türk öğrencileri azınlık okullarından devlet okullarına çekmek amacını da görebilirler. Şu anda deneme mahiyetinde okutulan bu kitapların değerlendirilmesi henüz yapılmamıştır. Ama ilk elde görülen bu alanda sorun kitapların kendileri değildir, bu kitapları okutanlardır. Azınlığın, Türkçe'si yeterli olmayan Yunanlı öğretmenlerden şikayetleri vardır.

Özetlersek, son yıllarda Yunan ulus-devletinin sıkıntılarından biri, ülke içinde azınlıkta olan, yani kültürel ve etnik açıdan farklılık sergileyen bir grubun eğitim sorunudur. Bu grubu 'kazanmak' istemekte ama bunu başaramamaktadır. Asimile etmeye kalkıştığında tepkiler doğmaktadır. Kendi yurttaşlarının başka bir devlete bağımlı olmasını da istememektedir. Bocalamaktadır. Yurttaşlarını yabancı gibi ele aldığına hem dünyanın tepkisiyle hem de bu grubun tepkisiyle karşı karşıya gelmektedir. Her girişiminin mahkum olduğunu görmekte, buna sinirlenmekte, korkmakta ve arada kararsızlık içinde, azınlıkça baskı gibi algılanan yollar da denemektedir.

Üçüncü düzeyde benimsenen girişimleri ve başarıyı görüyoruz

Şimdi de bu konuşmamın temel konusu olan ve benim 'örnek' saydığım okul kitabından söz etmek istiyorum. Sanıyorum bu okul kitabı yukarıda dile getirdiğim bir çok sıkıntıyı aşmaktadır. Bu kitap Avrupa Birliği'nin desteklediği ve Yunanistan Eğitim Bakanlığı için yürütülmekte olan bir programın kapsamında bir pilot çalışma olarak hazırlandı. Bu kitap Mart ayında Eğitim Bakanlığı'na sunulmuştur. İlgili mercilerin onayını alması durumunda Batı Trakya'da 'çoğunluğun' devlet okullarında kullanılacaktır. Kitapta bazı uyarlamaların ve değişikliklerin yapılması da istenebilir. Başka bir olanak kitabın onay almaması. Bu durumda kitap özel bir

çalışma biçiminde yeniden basılabilir ve piyasaya sürülebilir. Kitabın önsözünden bir pasaj aktarıyorum:

'Bu kitabın beş özelliği var:

Birincisi, ilk kez Batı Trakyalılar (İstanbul Rum azınlığından olan iki kişi ile birlikte) kendileri için bir okul kitabı hazırlamıştır. Sonuç, azınlığa saygı anlamına gelen bir oluşumdur ve ayrıca bu alanda çok eskilere uzanan iki başlı bir bağımlılıktan kurtulmanın bir adımı olarak görülebilir.

İkinci özellik, kitapta yer alan bütün metinlerin Batı Trakya azınlığının Türkçe yazmış oldukları metinlerden oluşması. Kırk sekiz Batı Trakyalı yazar, ozan ve aydının eserlerini buluyoruz bu kitapta.

Üçüncü özellik, kitabın Batı Trakya'da Türkçe olarak yayınlanan gazete ve dergilerin hemen hepsinden derlenmiş metinler (haber, yorum ve edebiyat metinleri) içermesi. Yani kitap azınlığın kültürel dünyasının bir aynası konumundadır.

Dördüncüsü, her derste azınlığın kültürel dünyasını ve tarihi mirasını yansıtan fotoğrafların bulunmasıdır. Bir medrese, bir cami ya da bir okul fotoğrafı kitabı okuyanların çevreleriyle daha sağlıklı bağlar kurabilmelerini sağlayacaktır.

Beşinci özellik ise yazarların azınlıktan olmasının kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkıyor: Metinlerin Batı Trakya gerçeğine, günlük yaşamına, geleneklerine, sorunlarına vb. yakın olması, bunlarla ilişkili olması ve bunlara sevgi ve anlayışla yaklaşmasıdır.

İnsandan yana olmak ile insana saygı aynı şeydir

Kitabın özelliklerine daha yakından baktığımızda bir kısır döngünün aşılmasında nasıl bir işlevi olduğu daha iyi anlaşılır. İki devlet kitapları kimin hazırlayacağı konusunda yıllarca kavga etmektedirler. Tek akıllarına gelmeyen, ilgililere, yani kitabı kullanacak olanlara danışmak olmuştur. Bu kitaplar belli insanlar içindir ve onlara hiç danışılmamıştır. Azınlığa ne sorulmuş, ne onlardan yardım istenmiş, ne görüşleri alınmış, ne de onaylarının alınması düşünülmüştür. Bu eksiklik hazırlanacak kitapların yeterince iyi olmamasına neden olmuştur. Ama çok daha önemli olan başka bir durumdur: Bu insan grubu dışlanmıştır, en azından bu grup böyle hissetmiştir. Onlara sorulmadan birileri onlar hakkında kimi eğitim programlarını yürürlüğe sokmuştur. Bu insan grubu vesayet altında kalmıştır. Tek belli olmayan, bunun hangi vesayetin olacağıdır: hangi devletin, hangi bakanlığının, hangi müdürlüğünün, hangi uzman grubunun bağımlılığı olacağıdır. Bu koşullar oluştuğunda artık toplumuna, ülkesine, devletine bağlı yurttaş da yara almıştır demektir; devlet-yurttaş ilişkisi normal değildir, ve hele çağdaş değildir demektir. Hatta artık devletin girişimleri de vatandaşın gözünde meşruiyetini yitirebilir.

Bu girişimin amacı bu eksikliği elden geldiğince aşmak olmuştur. Azınlığın kendi okul kitabını hazırlayabileceğini göstermek istedik. Ve bunu becerdik. Bunu dış yardım almadan yaptık. Yani uzmanların da desteğini almış olsaydık kuşkusuz çok daha iyi sonuçlar elde edecektik. Ama bundan böyle, 'insanlar kendi okul kitabını hazırlayamazlar' denemez. Bu girişimin yalnız teknik bir sorunun aşılması anlamında anlaşılması gerekir. Asıl büyük başarı Batı Trakya Türklerinin bundan böyle kendilerine olan güvenlerinin artmış olacağıdır.

Bu özgüvenin anlamı nedir? Özgüven çağdaş yurttaşın temel özelliğidir. Modernlik öncesi geleneksel kapalı toplumlarda 'yurttaş' değil 'tebaa' vardı. Yurttaşın yönetimde söz hakkı ve katkısı yoktu ya da çok sınırlıydı. Özgüven değil insan ilişkilerini korku ve zorunlu itaat belirlerdi. Yani kendi kendini yöneten demokratik toplumların çağdaş insanları yerine kimilerince yöneltilen kimseler vardı. Bu toplumlarda da yöneticilere karşı bir tür saygı ve güven vardı ama, en sonunda onlara sormadan, onlara rağmen yönetilirdi bu cemaatler. Bu toplumlar feodalizmle ve krallıklarla tarihe karışmıştır ama vesayet sistemi bazı yörelerde hala geçerlidir. Buralarda demokrasi tam olarak işlememektedir. Oysa günümüzde saygı ile yaklaşılacak insanların çevreleriyle ilişkileri artık bambaşka olmaktadır. İşte özgüven bu kapsamda temel ilkedir. Özgüvenlerini kaybeden insanlardan toplumsal katılım ve dayanışma bekleyemeyiz. Olsa olsa zorunlu baş eğme bekleyebiliriz. Tabi onlar içten içe kaynarken.

Kitabın birinci özelliği olarak 'kendileri için bir okul kitabı hazırlamışlardır' derken bütün bunları demek istiyoruz. Tabi bunun sağlanması için temel koşul devletin de yurttaşlara ve yurttaşların da birbirine güvenmesidir. Maalesef Yunanistan'da bu yönde hala önemli eksiklikler vardır.

Böyle bir kitap yazma girişimini 'kontrolü kaybetmek' biçiminde algılayacak kişilerin çıkacağını beklemeliyiz. Onlara göre azınlığa güvenilemez. Onları vesayet ve sıkı bir kontrol altında tutmak gerekir. Bu durumda, bizim için kitabın yazılması yeterli değildir. Bundan sonraki aşama bazı güvensiz mercilere bu kitabın yararlı olduğunu göstermek ve kanıtlamaktır. (Bu konuya aşağıda yeniden değineceğim.)

İkinci özellik, yani bütün metinlerin Batı Trakya azınlığının Türkçe yazmış oldukları metinlerden oluşması da önemlidir. Bu insan grubunun kırk sekiz yazarının, ozanının ve aydının eserlerini buluyoruz bu kitapta. Bu da gururu ve özgüveni besleyen bir olgudur. Üçüncü özellik de aynı amaca yöneliktir: Batı Trakya'da Türkçe yayınlanan gazete ve dergilerin hemen hepsinden derlenmiş metinler vardır kitapta. Yani kitap azınlığın kültürel dünyasının bir aynası konumundadır. Her derste azınlığın kültürel dünyasını ve tarihi mirasını yansıtan fotoğrafların bulunması da aynı şekilde, bir güven kaynağıdır.

Beşinci özellik bütün çabanın doğal sonucudur. Yazarların azınlıktan olmasının sonucu olarak, metinler aracılığıyla Batı Trakya gerçeği gün ışığına çıkıyor. Kitap ile okuyucu arasında tam bir uyum sağlanıyor. Azınlık kendi kitabını okuduğunu görüyor. İnsanlar kendi yörelerinin fotoğraflarını görüyor, kendi kültürel mirasını öğreniyor, kendi yazarlarını, kendi lehçesini okuyor. Kendi özel problemlerini okuyorlar. Çünkü bu okul kitabında soyut olmayan konular işleniyor: Türk dili ve yerel lehçe, yerel gelenekler, kutlamalar, ekonomik sorunlar, günlük yaşam, değişen Batı Trakya, Yunanca öğrenme sorunları gibi. Kitabı okuyanın aklında en sonunda şu kalıyor: bu kitap bizim varlığımızı kabul ediyor, bizi tanıyor, bizi sayıyor. Biz dışlanmıyoruz, birileri bizi bir yöne sürüklemek istemiyorlar. Bizi olduğumuz gibi kabul ediyorlar. Yurttaşı kazanmak ve topluma entegre etmek derken aslında işte bu duygu anlaşılıyor olmalıdır. Bu kitapta bunu başarmaya çalıştık.

Korkunun egemen olduğu yerde uyumu sağlamak kolay değildir

Şimdi de komik-trajik bir alana geçeceğiz. Yukarıda sıraladığım ilkeler ışığında bir kitap yazmak o denli zor da olmasa gerek. Ama bu kitap yalnız masa başında yazılmadı. Toplumsal bir çevrede ele alındı. Bu ortam ise kuşkular, fobiler, bağnazlıklar ortamıdır. En sıradan girişim bile yanlış anlaşılıyor, fırtınalar doğuruyor, olmadık saldırılara neden oluyor. Farklı insanlar böyle bir girişimde neler neler görmeye başlıyorlar. Kitabın yazarları olarak bu tepkileri öngörmeye ve ona göre bazı önlemler almaya çalıştık. Bu durumlardan söz etmek istiyorum. Bunlar daha çok

komik mi yoksa trajik mi artık dinleyiciler kendi kararlarını versinler.

Türkiye ve Yunanistan eğitim bakanlıklarının bu girişimi kendi alanlarına bir müdahale olarak algılamaları hiç şaşırtıcı değil. Bugüne kadar bazı insanlara sormadan ve hesap vermeden onlara okuyacakları kitabı sunmuşlardır. Şimdi farklı bir öneri ile karşı karşıyadırlar: 'biz kendi kitabımızdan çok hoşnutuz' derlerse ne olacaktır? Açıkça 'hayır, siz bu konuda karar veremezsiniz' mi denecektir? Aslında pratikte ne olacağını aşağı yukarı öngörebiliriz. 'Kendi eğitiminizde söz sahibi olmanızı içimize sindiremiyoruz' demenin ne kadar zor olduğunu herkesin bildiği için herhalde bu projeyi ve projenin temsil ettiği anlayışı önlemek için dolaylı yollar denenecektir. Kitapta kusurlar ve eksiklikler bulunacaktır, ilerde daha uygun yazarlar bulunana kadar eski yöntem süregelsin denecektir. Kırk yıl önceki anlaşmalar hatırlatılacaktır. Bu anlaşmalar değişmez ve tartışılmaz tabular gibi sunulacaktır. Yani iş yokuşa sürülecektir.

Bu karşı yaklaşıma 'teknik itiraz' diyelim. Karşı çıkmanın bir de siyasi ve ideolojik yanı var. Birçok 'ilgili' öküzü'n altında buzağı göreceklendir. İlgililer ise pek çoktur. Devlet yöneticileri, siyasiler, çeşitli düşünürler, medya kuruluşlarında çalışanlar, sıradan vatandaşlar. Bunlar hem Türkiye'de hem Yunanistan'da var. Azınlığın içinde de bulunabilir bu kuşkulu ve güvensiz kimseler. Bu insanların bu kitap projesinde neleri göreceklarini bütünüyle öngörmemin olanağı yok çünkü benim hayal gücüm onlarınkine göre çok sınırlı. Ama şunları şimdilik öngörebilirim:

1- Azınlık eğitiminin Yunan devletinin denetiminden uzaklaşması onlarca Yunanlılıktan uzaklaşmak demektir.

2- Azınlık eğitiminin Türk devletinin denetiminden uzaklaşması onlarca Türklükten uzaklaşmak demektir.

3- Kitapta bol bol Yunan ve Türk bayraklarının görünmüyor olması da aynı biçimde yorumlanacaktır.

4- Kitapta Batı Trakya Türklerinden söz edilmesi bazı Yunanlılar'da panik havası yaratacaktır.

5- Kitapta 'Batı Trakya Türk Azınlığı' lafının geçmiyor olması Türkiye'de kötü niyetin kanıtı

olarak anlaşılacaktır.

6- Yerel tarihe ve yerel olaylara ağırlık verilmesi her iki taraftaki kuşkulu vatandaşlarca 'ana ülkeden' – kimilerinde Yunanistan'dan, kimilerince Türkiye'den - kopuşu amaçlayan bir komplo olarak algılanacaktır.

7- Fotoğraf ve çizimlerde başı örtülü kadınların görünmesini kimileri Atatürk devrimlerinden uzaklaşmanın bir işareti olarak görecektir.

8- Yunus Emre'den söz ederken hiçbir Yunanlı düşünürü göndermede bulunmamayı Yunan gerçeğini hasır altı etme olarak yorumlayacaklardır.

9- Kimileri Türklerin kendi kitaplarını hazırlamasını azınlığın ülkeden 'kopuşu' olarak algılayacak, kimileri İstanbul Rumlarının Türklerin kitabının hazırlamasında yer almalarını, yabancının vesayeti olarak algılayacaklardır.

10- Nihayet bu projeyi, Yunanistan taraftarları azınlığın Yunanlılıktan kopuşu olarak, Türkiye taraftarları ise Türklükten kopuş olarak yaşayacaklardır. Bir taraf azınlığın kendi başına buyruk olmasını beğenmeyecek, öteki taraf da bir asimilasyonun ilk adımını görecektir.

Hiç şüphe yok ki bununla da yetinilmeyecektir. İnsan muhayyilesinin sınırı yoktur. Kitabın yazarları olarak bunun farkında olduğumuz için bu korkuları, fobiler ve kuşkuları elimizden geldiğince gidermeye çalıştık. Ama ortam öyle bir ortam ki, bu korkuları ve genel paranoyayı bütünüyle halletmemiz olanaksızdı. Biraz gülerek ve şakalaşarak da bu yönde yaptıklarımızı kısaca anlatayım:

1- Düşündük taşındık, sonunda yazarların metinlerine dokunmadık ve kentlerin isimlerini Gümölcine, İskeçe ve Dedeoğaç olarak bıraktık. Ama fotoğraflarda ve sorularda kentlerin resmi isimlerini kullandık: Komotini, Ksanti, Alaksandrupolis.

2- Kitabın içindeki çizimleri kapakta kullanırken değiştirdik. Örneğin ön sayfada harfler kısmen 'Türkleştirildi', arka sayfada ise başörtülü hanım başörtüsünü çıkardı.

3- Türk ve Yunan tarihine ve 'yüceliğine' hiç yer verilmedi. Hiçbir bir millilik göklere çıkarılmadı, hiçbir taraf dolaylı da olsa kötülenmedi. Milliyetçiliklerden uzak duruldu.

4- Azınlığın eğitim ve ekonomik sorunlarını duyurduk ama siyasi şikayetlerini bu okul kitabına dahil etmedik.

5- Azınlığın temel değerlerine saygılı davrandık ama bu yerel anlayışı da aşarak evrensel ve genel insani değerleri öne çıkardık.

6- Kuşkulu kimseleri daha da paranoik yapabilecek cümleleri ve kelimeleri kitapta yer vermedik.

Nihayet, fazla ayrıntıya girmeden bir şikayetimizden de söz edeyim. Bu çalışmamızda bize yardım etmesi gerekenlerden bazıları bu yardımı esirgemişlerdir. Dolaylı olarak engeller de yaratmışlardır. Ama en azından bunların bir kısmı kitabı gördükten sonra herhalde pişman da olmuşlardır.

Burada bu programın en tepesinde bulunan iki yöneticiye teşekkür etmeyi borç bilirim. Prof. Thalya Dragonas ve bu kitabın çalışması sırasında yakın işbirliği içinde olduğum ve tam desteğini gördüğüm Prof. Anna Frangudaki'ye teşekkür ederim. Yalnız destek ve yardım değil, üstlendikleri riskler için de teşekkür ederim. Yakın iş arkadaşlarımı da hatırlatayım yeniden: Aydın Bostancı, Dimos Yağcıoğlu, Evren Dede, Koray Hasan ve Tuncay Balta. Bu çalışmanın sonunda çok iyi dostlar da edindim. Bu grubun çok daha geniş olmasını istemiştik ama bu projeye peşin olarak önyargılı yaklaşanların çokluğu yüzünden bu grubumuz da sınırlı kaldı.

Örnek bir projenin kabulü de çevreye ve zamana bağlı

Özgüvenle elimizden geleni, aklımızın erdiğince yapmaya çalıştık. Art niyetimiz yoktu bunu yaparken. Temel isteğimiz bir insan grubuna saygılı davranmak ve ona yardımcı olmaktı. Bunu yaparken hem Yunanistan'ın bütününe hem Türkiye'nin bütününe de yardımcı olduğumuza inandık. Yurттаşlar memnun, mutlu ve özgüvenli olduklarında toplumun bütünü rahat eder. Çünkü sağlanan uyum herkesin çıkarıdır. İnsanların güvenli ve özgüvenli hissetmesi herkesin yararındır. Özgüvenli olmanı temel yollarından biri de kişilerin kendi eğitimlerinde söz sahibi olduklarını görmeleri, bu alanda yetenekli ve başarılı olduklarını görmeleridir. Güdülen değil sayılan bir kimliğe sahip olduklarını hissetmeleridir. Bir grubun eğitimi olmasının ise bütün çevreye yararı vardır.

Nihayet bu konuşmanın başlığına da değinmek istiyorum: 'İnsanlar Eğitimlerinde Söz Sahibi Olmalı Mı?'. Benim yanıtım evet'tir. Ülkeler, uluslar, gruplar ve insanlar belli bazı tarihi dönemlerde ve özellikle kriz dönemlerinde yönetilirler, kimilerinde yolları gösterilir, güdülürler isterseniz. Ama amaç ve varılmak istenen hedef bu değildir. Amaç demokratik ve insan haysiyetine yaraşan yaklaşımdır. Bu da insan gruplarına saygılı olmaktır. Ulus devletlerin temeli bu saygıya ve bu saygıdan, bu hak kullanımından kaynaklanan uyumdur. Toplum barışı bu ilkelerden doğar. Başka türlü yaklaşımlar, yani kriz dönemine özgü yaklaşımlar toplumları, tersine, yeniden krizlerin içine sürükler. Bu anlayıştan yola çıkarak hazırladığımız bu okul kitabın da işte bu amaca yardım ettiğine inanıyoruz: bir hak arayışıdır, bir uyum ve barış projesidir.

*

[1] Karşılıklılık ilkesine göre İstanbul'daki Grekofon (yani ana dilleri Yunanca olan) azınlığın çocuklarının anadilini işleyen okul kitapları da Yunanistan'da hazırlanır. Bu uygulama Lozan Antlaşmasındaki maddelerden kaynaklanmıyor; bu düzenleme sonradan imzalanan ikili bir anlaşmadan kaynaklanıyor.

[2] Tabii, kitaplar sorunu bu önyargıların, korkuların ve kuşkuların nedenleri arasında en son sıralardadır. Daha doğrusu, kitaplarla ilgili anlaşmalar, eğer bu kuşku, korku ve hoşgörüsüzlük atmosferi olmasaydı, herhalde sorun haline gelmeyecekti.

[3] Aslında yazar, azınlığın duyarlılıklarına o denli yabancı değildi. Çünkü kendisi Selânik Özel Pedagoji Akademisi'nde azınlık gençlerine ders veriyordu. Ancak Zengin'in 'ulusal' inancı yüzünden azınlığın bu duyarlılıkların 'yanlış' olduğunu, bunların değişmesi, değiştirilmesi gerektiğine ve üstelik değiştirilebileceğine inanıyordu.

[4] Yunan bayrağı şu sayfalarda sergileniyor: 1, 23, 42 ,111, 126, 129, 136, 146.